

KLEINE MEDEDELINGEN

HONDERD JAAR DIERGENEESKUNDE

Tot 13 oktober wordt in het Universiteitsmuseum, Trans 8 te Utrecht een historische tentoonstelling gehouden ter gelegenheid van het eeuwfeest der Maatschappij voor Diergeneeskunde. De tentoonstelling is dagelijks te bezichtigen van 14 tot 17.30 uur en op aanvraag.

WANDELEN DOOR AMERSFOORT

De Vereniging voor Vreemdelingenverkeer te Amersfoort heeft een vouwblad uitgegeven, in kleurendruk, van de stad Amersfoort. Bij dit aardig uitgevoerde vouwblad is een inlegvel gevoegd waarop bezienswaardigheden in de stad vermeld staan. Een plattegronde met aanbevolen wandeling door het oude centrum staat erbij. Graag vestigen wij hierop de aandacht. Een wandeling door oud-Amersfoort op een mooie najaarsdag loont zeer de moeite. Men kan dit natuurlijk lukraak doen. Maar wie en passant wat van de huizenrestauraties wil zien, doet goed de aangegeven wandeling te volgen. Vouwblad en inlegvel zijn gratis verkrijgbaar bij V.V.V., Stationsplein 8a, Amersfoort.

OORLOGSGOD MARS KEERDE TERUG

Een zandstenen reliëf, voorstellende de kop van oorlogsgod Mars, dat jarenlang in het Centraal Museum bewaard werd, is herplaatst op het bolwerk Sterrenburg, waarvan het ook afkomstig was. Sterrenburg (eerst Sterkenburg) is in de jaren 1554-1558 door Willem van Noort gebouwd. Vermoedelijk was hij het ook, die voor het beeldhouwwerk met latijns onderschrift zorgde. Het thans herplaatste reliëf is een fragment, dat tevoorschijn kwam toen Sterrenburg in 1854 gedeeltelijk werd afgegraven ter verbreding van de Keulsevaart. Het was aanvankelijk aangebracht in het saillant van het bolwerk en daar bevindt het zich nu opnieuw, tegenover de Bleekstraat.

Het zou veel waard zijn wanneer op deze manier méér fragmenten van bouwwerken, gevelstenen e.d., die indertijd in het Centraal Museum een veilig heenkomen vonden, opnieuw hun plaats kregen in de stad.

JOHANNAPOLDER WORDT „DE UITHOF”

Aan de universiteitswijk ten oosten van Utrecht, in het gebied dat nu als Johannapolder bekend staat, zal als naam „De Uithof” worden gegeven. Aldus herleeft een oude naam, want de eerste vestiging in dit gebied was, eeuwen geleden, een boerderij behorende bij het klooster Oostbroek, maar buiten de muren van dit klooster gelegen en daarom „De Uithof” geheten. Het universiteitscomplex kan men beschouwen als een vestiging tot stand gebracht vanuit Utrecht.

Oud-Utrecht

VERENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

Redactie: H. de Jong, Aurorasstraat 26, Utrecht
Administratie: H. J. H. Knoester p/a Drift 27, Utrecht
Secr. der ver.: Ir. C. L. Temminck Groll, Hoofdstraat 43, Driebergen
Girnummer penningmeester Oud-Utrecht: 575520

VIJF EN DERTIGSTE JAARGANG / NUMMER 10 / OKTOBER 1962

EXCURSIE NAAR FUNDATIE RENSWOUDE EN BARTHOLOMEIGASTHUIS

Op zaterdag 17 november zal de vereniging Oud-Utrecht een excursie houden naar de Fundatie van Renswoude en het Bartholomeïegasthuis te Utrecht.

De Fundatie van Renswoude, bekend door haar fraaie gevel tegenover het uiteinde der Lange Nieuwstraat, gebouwd in 1757, bezit nog verschillende gave oude interieurs. Met name de regentenkamer kan als een van de mooiste rococozaalen van Utrecht worden beschouwd.

Het Bartholomeïegasthuis in de Lange Smeestraat is reeds in de middeleeuwen gesticht. Ook dit gebouw bezit een belangrijke regeentenzaal, welke een 17de eeuws interieur heeft, gesierd door een reeks uit de jaren 1642-1644 daterende wandtapijten van Maximiliaan van der Gucht van Delft.

De leden van Oud-Utrecht en hun introducés worden verzocht 's middags om 2 uur bij de Fundatie van Renswoude in de Agnietenstraat aanwezig te zijn, en wel bij de ingang links van de hoofdgevel.

Aan deze excursie zijn geen kosten verbonden. Kaarten verkrijgbaar bij de Nederlandse Handelmaatschappij, Janskerkhof 12, Utrecht.

Namens het bestuur:

Ir. J. D. M. BARDET, voorzitter

Ir. C. L. TEMMINCK GROLL, secretaris.

BIJ HET OVERLIJDEN VAN G. A. EVERS, ERELID VAN OUD-UTRECHT

Toen hij tachtig jaar werd, heeft het Maandblad (1955, 40) bij een portret een hartelijk-gestemd artikelje aan hem gewijd, — nu moeten wij Gerrit Albert Evers, 19 september 1962 op 87-jarige leeftijd overleden, herdenken.

Alis inserviendo consumer: door anderen dienstbaar te zijn, brand ik op. Met de levenspreuk van de grote amsterdamsche geneesheer Nicolaas Tulp en het beeld van een kaars, die verteert terwijl zij voor anderen schijnt, heeft de hoogleraar G. W. Kernkamp hem bij zijn aftreden als conservator van de universiteitsbibliotheek in 1940 getypeerd en geëerd. Aan het forse boekdeel, bij die gelegenheid aangeboden ¹⁾, hebben acht hoogleraren meegewerkt, acht uit de ontelbare bibliotheekbezoekers die Evers door zijn grote hulpvaardigheid en feitelijke kennis in een 34-jarige ambtsvervulling aan zich verplicht had. Het aantal mensen dat hem in zijn goede tijd gekend heeft wordt echter steeds kleiner en daarom mag hier nog wel eens in herinnering gebracht worden, hoe zeer hij door zijn voorlichting en zijn werkzaamheid het wetenschappelijk onderzoek bevordert heeft, — met grote nauwkeurigheid en onvermoeide ijver, belangeloos en zonder zelfverheffing. Bannier heeft eens geschreven over zijn „overgrote bescheidenheid en aangeboren vrees zich op de voorgrond te plaatsen of zelfs de schijn hiervan op zich te laden”. Er zijn heel wat lieden met minder gaven en meer pretentie.

Evers' geschriften ²⁾ bewogen zich op het gebied van de bibliografie, het bibliotheekwezen, het boek, de typografie en vooral van de geschiedenis van Utrecht. Een brilant schrijver was hij niet, eerder had zijn stijl iets nuchters, iets onbewogens. Maar hij redigeerde gemakkelijk en schreef precies wat hij wilde zeggen. Het kwam hem er vooral op aan, dat de resultaten van zijn onderzoek zo nauwkeurig en zo volledig mogelijk te boek werden gesteld.

Zijn belangrijkste publicaties zijn wel de „Lijst van gedrukte geschriften over de Rijksuniversiteit te Utrecht 1634-1936” ³⁾, de „Gegevens betreffende de Utrechtsche staten-, stads- en academiedrukers” ⁴⁾, de „Utrechtsche overleveringen uit de middeleeuwen” (1941) en „Utrecht als koninklijke residentie” (1941). Het eerstgenoemde werk zal in lengte van dagen een onmisbaar hulpmiddel blijven voor ieder die zich in de geschiedenis van de universiteit en het wetenschappelijk onderwijs wil verdiepen.

¹⁾ Zie Maandblad 1940, blz. 73—76.

²⁾ Zie de opsomming daarvan in de hem aangeboden Opstellen, Utr. 1940, blz. 7—25, aan te vullen met wat daarna in minder brede stroom nog gevolgd is.

³⁾ Utr. 1936. Met twee vervolgen (1941, 1951).

⁴⁾ Verspreid in de jaargangen 1930—1935 van Het grafisch museum.



G. A. Evers - 1875—1962
Naar een schilderij van G. J. Acker

Ik kan hier niet op zijn talloze andere geschriften ingaan. Hier dient aandacht gewijd te worden aan Evers' relatie met Oud-Utrecht. Het is algemeen bekend en bij andere gelegenheden meer dan eens gememoreerd, dat zonder G. A. Evers de stichting van Oud-Utrecht geen succes zou zijn geworden. Burgemeester Fockema Andreae moge dan in 1923 het lofwaardig initiatief tot de oprichting genomen hebben, dr. Bannier als voorzitter de eerste schreden van de kleine vereniging hebben geleid — ook bij Oud-Utrecht kwam het werk voor een groot deel op de secretaris neer. Van 1923 tot 1938 heeft Evers die functie op voortreffelijke wijze vervuld.

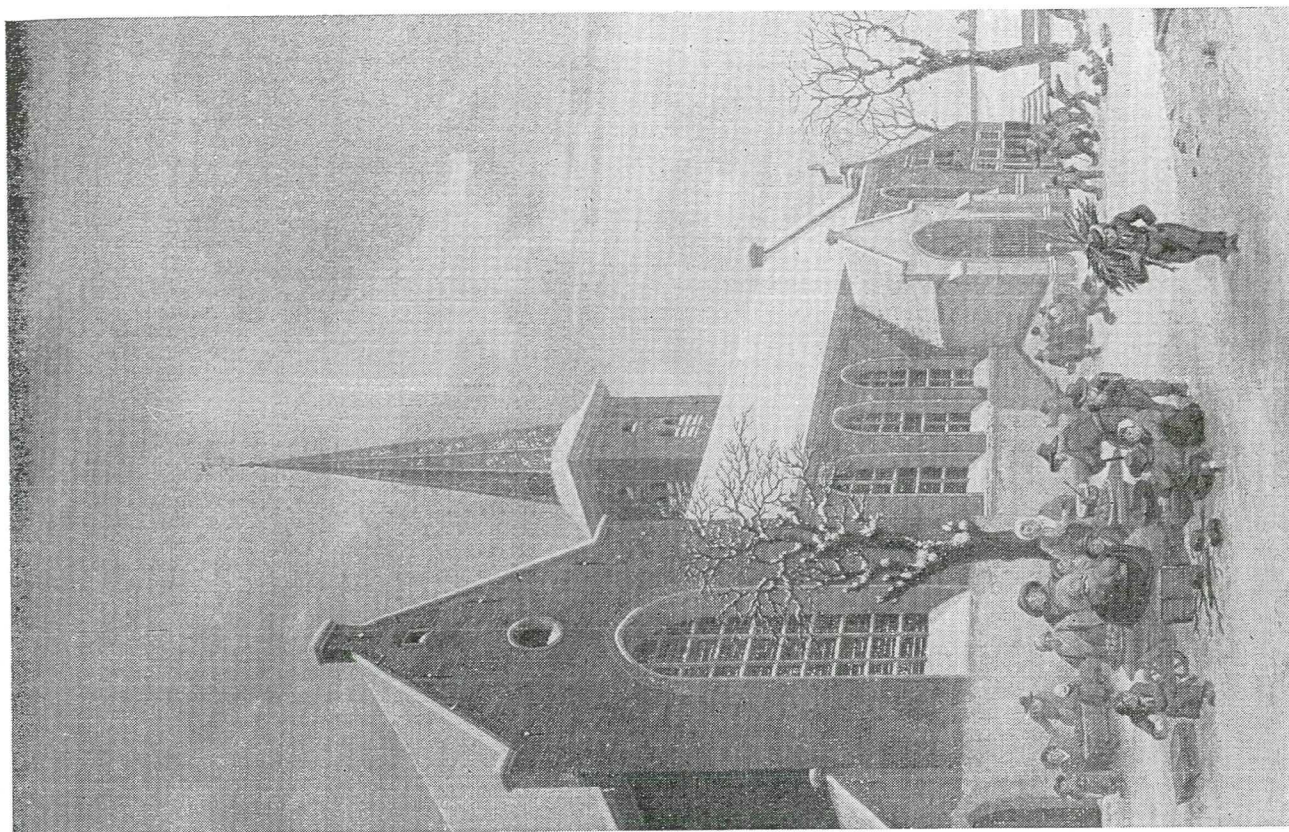
Hij was — om Bannier nog eens aan het woord te laten — „een ideale medewerker voor een voorzitter. Hij dacht aan alles, zorgde voor alles en nog méér, was steeds volledig op de hoogte van den gang der verenigingsangelegenheden, organiseerde o.a. onze excursies, met initiatief en zorgvuldigheid, zoodat alles steeds klopte en was altijd tot iedere bemoeienis en inspanning, die van hem gevraagd werden, zonder bezwaarmaken gereed.” Wij hebben „alle aanleiding, om Evers in alle hartelijke dankbaarheid als de *stuwkracht* van onze vereniging te gedenken gedurende de jaren dat hij er de pen voerde”⁵⁾.

In 1930 werd hem officieel naast het secretariaat de zorg voor het Maandblad opgedragen, dat bij gebrek aan geregelde medewerkers allang ten dode zou zijn opgeschreven, als hij niet met al de energie en trouw die in hem waren, op voortreffelijke wijze tot 1948 de redactie had gevoerd, wat in dit geval wilde zeggen: een groot deel der jaargangen zelf had volgeschreven met honderden artikelen, boekbesprekingen, mededelingen, graag gelezen omdat er altijd iets in stond dat belangstelling wekte. Eerst geleidelijk-aan zijn anderen, aangemoedigd door zijn voorbeeld, gaan meewerken. Ook over de technische verzorging van het blad heeft Evers steeds zijn wakend oog laten gaan, zoals hij ook jarenlang de uitvoering van het Jaarboekje, waarvan hij bovendien van 1938-1950 mederedacteur was, onder zijn hoede heeft gehad. Het heeft dan ook niemand verwonderd, neen iedereen was het er van harte mee eens, dat hem bij het 25-jarig bestaan van Oud-Utrecht in 1948 het ere-lidmaatschap werd aangeboden. Ik heb altijd gemeend, dat hij deze onderscheiding bijzonder gewaardeerd heeft, Oud-Utrecht lag hem na aan het hart. Het ging hem daarbij om de zaak, niet om hem zelf. Toen hij zijn functies had neergelegd, was hij groot genoeg om niet te vinden dat zijn opvolgers het slechter deden dan hij had gedaan.

Nu de laatste van hen die aan de wieg van Oud-Utrecht stonden heengegaan is, brengen wij dankbaar voor alles wat hij voor de vereniging deed, hem een eerbiedige groet. De nagedachtenis van Gerrit Albert Evers blijve in onze kring in hoge ere.

J. W. G. VAN CAMPEN

⁵⁾ In bovengenoemde Opstellen, blz. 29.



Door J. H. Verheyen, geboren te Utrecht 1778, overleden aldaar in 1846
Hij schilderde dit stadsgezicht in 1819

KUYPER EN TROELSTRA ALS WATERSPUWERS

Naar aanleiding van de protesten tegen het aanbrengen van beeldhouwde stripfiguren van Walt Disney aan de Eusebiustoren te Arnhem, schreef ds. M. C. W. Wegeling uit Brussel een ingezonden stuk in een amsterdamsche krant. Daarin vertelt hij: "...even een kleine herinnering ophalen. Ruim veertig jaar geleden leidde prof. Slotemaker de Bruine ons — een groepje theologische studenten — in Utrecht eens rond door de herstellingswerken, die toen plaats grepen aan de Domkerk en -toren. Enigzins geheimzinnig voerde hij ons toen binnen in een afgezonderd hok, dat voor het publiek was afgesloten (de deur ging achter ons weer netjes op slot!). Op de grond lagen een aantal bewerkte nieuwe steenblokken, waarbij ook enige, beeldhouwde koppen, die moesten dienst doen als zogenaamde gargouille of waterspuwer. „Kijkt u nu eens goed naar die twee koppen”, zei Slotemaker, „maar, mondje dicht, als we straks weer buiten zijn!” Tot onze grote hilariteit ontdekten wij al spoedig in het ere monster de sprekende kop van Abraham Kuyper en in het andere die van... Pieter Jelles Troelstra! Die twee moeten zich later op een dertig, veertig meter hoogte wel enigszins „bien étonnés de se trouver ensemble” gevoeld hebben. Of ze wel eens herkend werden, is mij nooit ter ore gekomen. Nu veertig jaar later, meen ik vanwege de goede zaak het ons opgelegd stilzwijgen wel te mogen verbreken...”

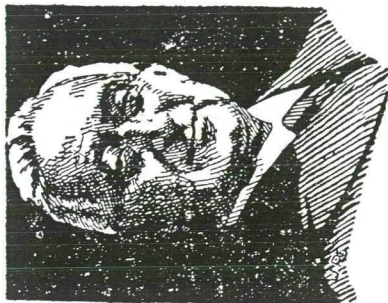
Bij informatie, door het Utrechtsch Nieuwsblad, bleek „dat ds. Wegeling wel een Domklokje heeft horen luiden, maar niet precies weet waar de klepel hangt. Er is bijna niemand die uitsluitend over deze zaak kan geven. Maar Utrecht heeft enkele deskundigen bij uitstek, die raad wisten.”

Het U.N. van 26 juli j.l. gaat dan voort: „Dr. C. L. Temminck Groll, hoofd van de afdeling monumentenzorg van de gemeentelijke dienst van openbare werken, zei: Ja, dit verhaal ken ik, maar of het waar is... Ik meen dat men indertijd bezwaar heeft gemaakt en dat ze er niet zijn opgezet.”

De heer Temminck Groll verwees o.a. naar de architect Th. Haakma Wagenaar. Deze merkte op: Het verhaal ken ik, voor zover 't Troelstra betreft. Van Kuyper, nee, daarvan had ik niet gehoord. Het moet er indertijd om gegaan zijn, zo omstreeks 1924, om op de eerste omgang van de Domtoren zestien spuwerts te plaatsen. De restauratie geschiedde toen onder leiding van de bekende bouwmeester Cuypers, die was althans voorzitter van de eerste restauratiecommissie. Misschien kan men met een verrekijker van de eerste omgang af zien of de koppen van beide staatslieden gebruikt zijn voor de waterspuwers op de tweede omgang. Of ze er zitten, is mij nooit gebleken, hoewel ik er wel naar uitgekeken heb.

Beide heren verwezen naar de heer W. Stooker, voorheen hoofdarchitect bij de gemeentelijke dienst van openbare werken, speciaal belast met monumentenzorg, die zonder aarzelen de oplossing gaf: de waterspuwers van Kuyper en Troelstra zijn in 1925 vernield. Ze zijn nooit aan de Dom bevestigd geweest, want de technische uitvoering ervan werd niet correct geacht. De koppen zijn van de grote stukken steen afgeslagen en de steen zelf is verder bij de restauratie voor andere doeleinden gebruikt.

Er is, zo bleek nog uit een inlichting van de heer Haakma Wagenaar, in de jaren twintig nog een rel geweest over de waterspuwers. Ze waren al gemaakt maar de gemeenteraad verwierp het plan tot plaatsing en verleende geen krediet van f 22.000,—. De restauratiecommissie was onder voorzitterschap gekomen van architect dr. ir. G. W. van Heukelom. In afwijking van zijn voorganger was hij van mening dat er geen waterspuwers aan de Dom-omgangingen behoorden te zijn. Aan de tweede ommeegang waren ze al aangebracht, aan de eerste ommeegang kwamen ze niet. Vandaar dat Kuyper en Troelstra nooit in karikatuur aan de toren te zien zijn geweest.”



Dr. J. H. Gunning J.Hzn., predikant te Utrecht van 1894 tot 1913.

Hij schreef in zijn mémoires:

„Wie heeft mijn prediking ooit op het orgel zó begeleid als Wagenaar? Vaak heb ik met innerlijke ontroering na een heerlijk voor- en naspel uitgeroepen: Gemeente, waardeert toch zulk een godgewijde kunst! Hebt gij wel verstaan wat deze man u in zijn heerlijk spel heeft willen zeggen?”

Dr. W. van der Elst heeft in Hervormd Utrecht wat herinneringen opgehaald aan dr. Johan Wagenaar, geboren 1 november 1862 — overleden 17 juni 1941. Wij ontleen daaraan deze bijzonderheden. „Als Johan Wagenaar op het Lucas Bolwerk wandelde dan was het meestal omdat hij tevens naar de schutterij luisterde, waar of Ruygrot (thans nog levend in Bilthoven) of Van der Blij de staf zwaaide. Een draiorigel gaf hem soms al veel plezier, maar het grote kerkorgel had zijn grote liefde. „Met de ene voet sta ik in de wereld, met de andere in de kerk”. Dit zei hij toen hij hier uit Utrecht vertrok.

Dominé Gunning heeft eens de slootzing en het schitterende naspel besloten met de woorden „God zij gedankt voor deze begaafdheid”. Wij studenten konden lang na de dienst blijven luisteren totdat de koster ons maande maar weg te gaan: de Toccata van Bach was nog niet afgespeeld. Een enkele keer is het gebeurd dat Wagenaar zijn oude liefde voor de Mattheuspassion die hij eens in de Buterkerk had uitgevoerd op een zondag opvatte, maar omdat de kerkeraad de kerkvoogdij niet wilde steunen voor de goedkeuring ten tweede male, pakte de organist wel zijn fiets, maar ging daarmee in de kerk fietsen, zulks als protest! Een ander maal betrapte ik hem op een ondeugendheidje om de complete van de tussenzangen bij de avondmaalsgangen telkens een halve toon hoger te spelen. Toen ik hem de volgende dag daarop attendeerde zei hij: „Ik dacht dat zelfs de Heus (de voorlezer) het niet zou merken”. Deze had namelijk eens toen hij het woord „transponeren” bedoelde het woord „transpireren” gebezigd!

Er zou op een avond kinderzang in de Dom zijn, een avond van de leerlingen van de Diaconiescholen. Wagenaar speelde een sonate van Mendelssohn, de kinderzang werd niet begeleid, maar Wagenaar dorst ook niet een naspel te doen. De zang was jammerlijk enige tonen gedaald.

Als Wagenaar een concert gaf (tien cent entrée) kon men merken dat de habitués de plaatsen in de Dom kenden. Helaas gingen kerkeraadsliden onder het orgel zitten, maar wie de beste plaatsen zochten gingen volgens gewoonte op de z.g. armenbanken zitten, d.w.z. op de galerij tegenover het orgel. Velen van Utrechts hervormde gemeente hebben een onvergetelijke herinnering behouden aan Wagenaar's heldere orgelspel!”

CHRISTOFFEL PULLMANN

Op 27 juli 1787 sneuvelde de duitse grenadier Christoffel Pullmann bij het paleis Soestdijk, omdat hij weigerde zich over te geven aan de patriotten. Een monument op de plek waar hij neergeschoten werd, bewaart de herinnering aan deze moedige schildwacht. Dit monument is in 1937 opgericht ter vervanging van een houten gedenkbeeld.